

8. Касымов Ж. Трудная дорога к зрителю // Экономическое обозрение. 2006, № 1, С.92-96.

Б. Турсунов, илмий раҳбар Ф.Қ. Ибрагимова
Фарғона давлат университети
Фарғона, Ўзбекистон

БАДИИЙ МАДАНИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАРАҚҚИЁТИДА ИҚТИСОДИЙ ОМИЛЛАРНИНГ ЎРНИ

Аннотация. Мақолада бозор муносабатларига асосланган янги жамият, Ўзбекистон Республикасининг бозор иқтисодиётига ўтишида бадиий маданиятнинг янгилааниши, унинг иқтисодий омиллари ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: бозор иқтисодиёти, бозор муносабатлари, янги жамият, бадиий маданият, маънавий-ахлоқий қадриятлар, маданий мерос, тарақиёт, маркетинг.

Б. Турсунов, научный руководитель Ф.К. Ибрагимова
Ферганский государственный университет
Фергана, Узбекистан

РОЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ОБНОВЛЕНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. В статье рассказывается о новом обществе, основанном на рыночных отношениях, возрождении художественной культуры и ее экономических факторах при переходе Республики Узбекистан к рыночной экономике.

Ключевые слова: рыночная экономика, рыночные отношения, новое общество, художественная культура, духовно-нравственные ценности, культурное наследие, маркетинг развития.

Ўзбекистон Республикасида бозор муносабатларига асосланган янги жамият мустаҳкам маънавий-ахлоқий қадриятлар негизида барпо этилмоқда. Ўзбекистон Республикасининг бозор иқтисодиётига ўтиши бадиий маданиятнинг янгилааниши билан бевосита алоқадор унинг бошқариш соҳасини тубдан ислоҳ қилиш заруриятини келтириб чиқаради. Бинобарин, маънавий ва маданий-маърифий ишлар билан боғлиқ давлат сиёсатини амалга оширишнинг самарадорлиги кўп жиҳатдан шунга боғлиқдир.

Маълумки, яқин ўтмишда республикада бадиий маданиятни бошқаришда давлат буюртмачилиги уни бошқариш сиёсатининг асосини ташкил этар, моҳиятан коммунистик мафкураининг мақсад-муддаоларини ифодалар эди. Бугунги кунда Конституцияда белгилаб қўйилган ҳар кимнинг сўз ва эътиқод эркинлиги, фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги [1] республикада амалга оширилаётган бадиий сиёсатнинг асосини ташкил этади. Шундай экан, шахс ижодий эркинлигини ўзига хос ва тўлақонли намоён этишнинг энг муҳим соҳаси саналган бадиий маданият

шарқ менталитети, ўзбек халқи руҳига мос омилкорлик, ижтимоий йўналтирилганлик тамойилларига асосланади.

Маданий меросни сақлаш, ижодий фаолиятда янгилик ва эркинликни қўллаб-қувватлаш, бадиий қадриятларнинг оммавийлиги, аҳолининг эстетик-маърифий тарбиясини такомиллаштириш, санъат арбоблари ижодига эҳтиёткорона муносабатда бўлиш, янги истеъдодларнинг юзага келиши ва ижодий равнақ топишига шароит яратиш бу сиёсатнинг моҳиятини ташкил этади.

Бу соҳада бошқаришнинг яқин ўтмиш-шўро даврида амал қилган маъмурий шакллари бозор муносабатлари шароитида ўзини мутлақо оқламайди. Шунинг учун ўтиш даврида бадиий маданиятни бошқаришда янги шарт-шароитга жавоб берадиган усулларни ишлаб чиқиш ўта муҳимдир. Биринчи Президент И.А.Каримов таъкидлайдики, «Бу борадаги энг катта ишлардан бири-таълим, маданият, матбуот ва ноширлик фаолияти соҳаларига оид зарур қонунларни тайёрлаб тезда қабул қилишдир... Биз маърифат ва маданиятга тадбиркорлик ва тижорат соҳалари томонидан қилинаётган ҳомийликни қўллаб-қувватлаймиз, бундай ҳомий-ларга энгиллик бериш лозимлигини ҳам биламиз. Лекин ҳомийлик маблағлари чинакам бадиий асарларга, чинакам ижодий тадбирларга сарфланиши шарт... бундай соҳаларга биринчи ва энг катта ҳомий-давлатнинг ўзи» [2] дир.

Бу ўринда тараққиётнинг турли босқичларида бадиий маданиятни бошқариш соҳасида жаҳонда, шунингдек, яқин хорижда қўлланилган ранг-баранг моделлардан ижодий фойдаланиш ижобий самара беришини таъкидлаш лозим. Бу моделлар асосан қуйидаги йўналишлар билан характерланади: биринчидан, давлатнинг бошқариш функциялари фақат бадиий қадриятлар яратиш, уларни тақсимлаш ва ўзлаштиришнинг ташкилий томонларига, иккинчидан, бадиий ижод учун шарт-шароитлар яратиш ва бадиий неъматларни ўзлаштириш муаммоларини ҳал этишга қаратилади; учинчидан, бу бошқарув фақат қадриятли-йўналтирилганлик ҳамда тарбиявий функцияларни амалга ошириш билан чегараланади; тўртинчидан, бадиий маданиятни бошқариш унинг ижтимоий муассасалари ихтиёрида бўлади, уни маркетинг асосида ташкил этишга аҳамият берилади; бешинчидан, бу жараёнда давлат ва ижтимоий муассасалар ҳамкорлиги, ташқи менежментликка мувофиқлашиш, ижод эркинлиги ҳамда бадиий ўзлаштиришни қонун билан назорат қилишга асосланган ижтимоий-давлат, сиёсий-иқтисодий тизим яратилади [3]. Бизнингча, бу сўнги модел энг самарали натижа бериши мумкин.

Аслида бадиий маданиятни давлат, ижтимоий-сиёсий, мафкуравий, иқтисодий, жамоатчилик институтлари тарафидан бошқариш ташқи омил ҳисобланади, зеро, бу нарса маданиятга раҳбарлик қилиш маъносини ҳам билдиради. Республикамизда бошқаришнинг бу ташқи омили давлатнинг маданиятга бош ҳомийлик фаолиятида кўзга ташланади ва миллий тикланиш манфаатларига мос келади. Бу соҳада муайян ишлар амалга оширилди ва оширилмоқда. Чунончи, 1996 йилда «Ўзбекнаво» Бош эстрада Бошқармаси тузилди, унинг фаолияти нафақат машҳур санъаткорларнинг ижодий чиқишларини ташкил этиш, шу билан бир қаторда, халқнинг мумтоз ва ҳозирги замон мусиқаси ютуқларини асраб-авайлашни ҳам ўз ичига олади. Бадиий юксак асарларни тарғиб қилиш, шунингдек, ёш истеъдодларни аниқлаш ҳамда тарбиялаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан 2001 йил 26 июнда «Эстрада-қўшиқ санъатини янада ривожлантириш тўғрисида» қарор эълон қилинди. Бадиий маданиятнинг ижтимоий муассасалари уни бошқаришда менежментликни ифодалайди, бу фаолият ички жараёнларни менежерлар томонидан уюштиришга асосланади ҳамда, ўз навбатида, нисбий мустақил соҳа ҳисобланади.

Ташқи маркетинг, бир томондан, бадий қадриятлар бозорида маҳсулотлар харид қилинишини таъминлаш мақсадида аҳолининг маънавий-бадий қизиқишлари ва эҳтиёжларини ўрганади, бошқа томондан, санъат мухлисларининг бадий дидларини тарбиялаш ва ривожлантиришга амалий ёрдам кўрсатади.

Туризмнинг ривож топиши, мамлакатимизнинг жаҳон ҳам-жамиятидан муносиб ўрин олиши ҳамда давлатимизнинг очиқ сиёсат олиб бориши оқибатида санъат тижорати деб аталган халқ хунармандчилиги маҳсулотлари бозори пайдо бўлди. Дарҳақиқат, санъат тижорати ўта нозик соҳа бўлиб, муайян меъёрларнинг барқарорлигини сақлаб туришни тақозо қилади, акс ҳолда халқимизнинг мумтоз, анъанавий буюмлари бозор манфаат-ларига кўпол тарзда мослаштирилиши, усти ялтироқ буюмлар бозори қарор топиши мумкин, унинг таъсирида эса тарихан шакланган анъанавий буюмлар ўз моҳиятини йўқотади, мазмунан саёзлашади, сунъий кўпайтирилади. Мутахассислар таъкидла-ганидек, амалий санъат маҳсулотларини тайёрлашда эстетик, ижтимоий ҳамда тарихий жиҳатларнинг уйғунлигига асосланиш лозим [4].

Менежментликка суянадиган маданиятни бошқариш санъат мухлисига нимани ўқиш, бўш вақтда нима билан шуғулланиш, уни қандай ўтказиш юзасидан кўрсатма бермайди. У инсоннинг маданий эҳтиёж ва реал имкониятлари, фаоллиги ва санъат соҳасига қизиқишига асосланиб ўз талабини белгилаши, шунингдек, қандай тадбир ташкил қилиш, уни қайси шаклда ўтказишда маданият муассасалари олдида ўз таклифини қўйиши мумкин.

Хулоса қиладиган бўлсак, ҳозирги пайтда Ўзбекистонда, айниқса, маънавий-ахлоқий вазият шуни тақозо этадики, маданият муассасалари маркетинг тадқиқотлари натижаларини умумлаштирган ҳолда аҳолининг янги ижтимоий қатламлари, оз сонли миллатларнинг эҳтиёжлари, шунингдек, этносоциал, демографик ўзгаришларни ҳисобга олиши зарур. Бозор муносабатлари шароитида бу ўзгаришларни эътибордан четда қолдириш нафақат жамият маънавий ҳаётининг барқарорлашуви, айти пайтда, маданият муассасалари фаолиятига ҳам салбий таъсир этади.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Т.: Ўзбекистон, 2003, Б.8.
2. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Тошкент: Ўзбекистон. 2001. 3-т. Б.36.
3. Абдуллаев М., Хакимов Э., Ибрагимова Ф. Мировые модели управление художественной культурой и опыт Узбекистана // Международные отношения, 2005, №2, С. 7.
4. Махмудов Т. Эстетика и духовные ценности. Ташкент: Шарқ, 1993. Б.222-225.

Z.A. Abdunosirova, ilmiy rahbar M. Akhmadaliev
Kokand State Pedagogical Institute
Kokand, Uzbekistan

YANGI IJTIMOY-SIYOSIY LUG'ATLARGA BO'LGAN EHTIYOJNING ORTISHI

Annotasiya. Mustaqillikka erishilgandan keyin o'zbek tilida yaratilgan ijtimoiy-siyosiy asarlarni asliyatdan xorijiy tillarga tarjima qilishda tub burilish yasaldi, ya'ni yangi soha